

Per Kirkeby Bronze

En storslået og monumental fortælling om myter, eksistens, skaberkraft, opgør og kunstnerisk forløsning. Per Kirkebys bronzer er omdrejningspunkt for denne store Louisiana udstilling, hvor bronzerne kan opleves i dialog med Kirkebys egne malerier og med værker af hans kunstneriske forbilleder.

Per Kirkeby (1938-2018) er en af de absolutte hovedpersoner i Louisianas samling, som rummer værker helt fra begyndelsen af hans kunstneriske løbebane og frem til Kirkebys allersidste år. Denne udstilling sætter for første gang særlig fokus på Kirkebys bronzeskulpturer og dermed på kunstnerens arbejde med figur og rum, noget der også optager ham levende i maleriet i begyndelsen af 1980'erne. Udstillingen er tilrettelagt af museets direktør, Poul Erik Tøjner, som forklarer:

De står jo bare der i parken og optræder her og der i vores samling med største naturlighed. Nu forsøger vi at skrive fortællingen om, hvad der egentlig er på færde i disse mørke ansamlinger af stof.

KAPITLER I EN STOR FORTÆLLING

Per Kirkeby – Bronze folder Kirkebys skulpturelle værk ud som selvstændig praksis og har samtidig fokus på det stadige – og frugtbare – samspil mellem billede og skulptur, der kendetegner Kirkebys modne værk.

Udstillingen har et monumentalt anslag foran museet med den mere end 4 meter høje 'Skulptur til København', men vises ellers i Vestfløjen. Den er bygget op i en række kapitler – Rodin, Natur, Huler og Helte, Opera m.fl. – der veksler i udtrykket mellem det fortættede og intense og så den monumentale ro, hvor der bliver plads til at opleve og reflektere over det enkelte værk.

Per Kirkeby - Bronze tager afsæt i, hvordan bronzeskulpturen holder sit indtog i Kirkebys værk. På den ene side "født" ud af en slags krise i maleriet, på den anden side næret af en intens oplevelse af Auguste Rodins værk.

I den første halvdel af 1980'erne, arbejder Kirkeby flittigt med gips og bronze og hans motiver er kropsfragmenter. Motiver, der udvikler sig og kommer stadig tættere på naturens former. Siden kaster kunstneren sig over de store formater – tonstunge monumentalskulpturer, der normalt står under åben himmel, men altså nu tårner sig op her i Vestfløjen. Deres referenceverden er den klassiske mytologi og de (ofte tragiske) fortællinger om Herakles, Laokoon og Jason.

Herakles: Chr. Gorm Tortzen og Helle Damgaard Andersen

I græsk mytologi søn af Zeus og Alkmene; den mest folkekære af de græske helte.

ETYMOLOGI: Navnet Herakles er græsk og betyder 'berømt på grund af Hera'; latin Hercules, etruskisk Herclé.

Mens kong Amfitryon i Tiryns var i krig, besøgte Zeus hans dronning Alkmene i ægtemandens skikkelse; senere forkyndte Zeus for de andre guder, at han ville blive far til det næste drengebarn i Perseus' slægt, og at denne skulle herske over Mykene. I jalousi forsinkede Hera fødslen, og da Herakles endelig var født, sendte hun to slanger for at dræbe ham. Men den spæde Herakles kvalte dem og lagde dermed grunden til sit senere ry.

I modsætning til Herakles' muntre og dramatiske tolv arbejder skildres hans livsforløb tragisk. Hans hidsige gemyt løb af med ham, så han kom til at slå sin musiklærer Linos ihjel med sin lyre; derfor måtte han en tid leve som hyrde på bjerget Kithairon, hvor han dræbte sin første løve.

Herakles' tolv arbejder

Denne oversigt bygger på en tradition, der formentlig går tilbage til mytologen Ferekydes fra Syros i 500-t. f.Kr., og som opdeler arbejderne i seks udført på Peloponnes og seks andre steder. Rækkefølgen af de enkelte arbejder varierer dog i den antikke litteratur og billedkunst. Arbejderne er beskrevet nærmere i de respektive artikler.

1. Den nemeiske løve

Kong Eurystheus pålagde først Herakles at dræbe den usårlige løve, som hærgede egnen omkring Nemea. Herakles klarede opgaven ved at kvæle dyret med de bare næver.

2. Hydra

I summene ved Lerna huserede en frygtelig slange, hvis mange hoveder voksede ud igen til endnu flere, hvis man prøvede at hugge dem af. Herakles fik bugt med uhyret ved at svide sårene fra de afhuggede hoveder med en glødende stok.

3. Det erymanthiske vildsvin

På Erymanthos-bjerget hærgede et kæmpestort vildsvin, som Herakles fangede levende og bragte hjem til Eurystheus, der skrækslagen sprang ned i et nedgravet forrådskar.

4. Den kerynitiske hind

På Kenryneia-bjerget levede Artemis' hellige hind, som det lykkedes Herakles at indfange efter et års jagt.

5. De stymfaliske fugle

En flok fugle var til stor skade for egnen omkring Stymfalos. Herakles kom dem til livs ved at skræmme dem op med nogle bronzekastagnetter og skyde dem.

6. Augeias' stald

I kong Augeias' stald lå mange års møg, som Herakles med hjælp fra Athena muggede ved at lede to floder gennem stalden.

7. Den kretensiske tyr

På Kreta indfangede Herakles med hjælp fra kong Minos en mægtig tyr, som han bragte til Eurystheus.

8. Diomedes' heste

Kong Diomedes havde nogle menneskeædende heste, som Herakles tæmmede ved først at lade dem æde deres herre.

9. Hippolytes bælte

Amazonedronningen Hippolyte var usårlig pga. et magisk bælte, som Herakles stjal, hvorefter han kunne dræbe hende.

10. Geryoneus' okser

Den trehovedede kæmpe Geryoneus havde en hjord af okser, som Herakles bemægtigede sig ved at dræbe den stærke modstander.

11. Hesperidernes æbler

I hesperidernes have langt ude mod vest voksede et æbletræ, hvis frugter gav evigt liv. For at komme til haven måtte Herakles passere Atlas, der holder Himmelhvælvet. Ved Athenas hjælp bar Herakles himlen, mens Atlas hentede æblerne, og han narrede Atlas til selv at tage den tunge byrde igen.

12. Kerberos

Ved Hades' port lå hunden Kerberos på vagt og sørgede for, at de sjæle, som Hermes bragte derned, nok slap ind i dødsriget, men ikke ud igen. Herakles lænkede dyret og bragte det op til Eurystheus.

I Delfi prøvede han forgæves at fravriste Apollon den hellige trefod og dermed herredømmet over oraklet. Herakles giftede sig med den thebanske prinsesse Megara, som fødte ham mange børn. Igen ville Hera hævne sig og slog Herakles med vanvid, så han dræbte sine børn. Som bod blev han i tolv år sin fætter Eurystheus' tjener og måtte udføre tolv tilsyneladende umulige opgaver, de tolv arbejder. Efter trældomsårene hos Eurystheus giftede han sig med flodguden Acheloos' datter Deianeira og fik med hende sønnen Hylllos. Da kentauren Nessos søgte at voldtage Deianeira, dræbte Herakles forbryderen, men den døende kentaur lokkede Deianeira til at væde sin chiton, "Nessoskjorte", med hans udstrømmende blod, som ville sikre hende Herakles' troskab (se også Iole). Hun gav senere Herakles dragten på, og straks ramtes

han af ulidelige smerter, der til sidst drev ham til at bestige et ligbål, som Zeus antændte med sin lynild. Herakles blev nu gjort udødelig og holdt sit indtog på Olympen, hvor han blev gift med Hebe.

Herakles er et udtryk for gamle græske mandsidealer, men med umiskendelige træk af den universelle gavtyv. Hans popularitet var særlig stor på Peloponnes, mens athenerne af politiske grunde søgte at fremhæve Theseus, deres egen nationalhelt. Gennem hele den klassiske og hellenistiske periode vedblev Herakles at være en heros; først i romersk tid blev Herakles opfattet og dyrket som en gud.

De antikke mytologer deler Herakles' bedrifter op i hans tolv arbejder og et stort antal eventyr, som han oplever på sine rejser (se Acheloos, argonauterne, Busiris, Omfale).

Herakles på skillevejen

Opfattelsen af Herakles' væsen ændredes gennem århundrederne fra det fandenivoldske til det moralsk rigtige. I Xenofons Erindringer om Sokrates gengives en fortælling af sofisten Prodikos, hvori den unge Herakles møder to kvinder et sted, hvor vejen deler sig i to. Kvinderne, hvis navne viser sig at være Kakia og Arete (Sletheden og Godheden), tilbyder at ledsage den unge mand ad hver sin vej. I to taler fremlægger de deres fortrin, og Herakles ender naturligvis med at vælge godhedens vej.

Herakliden - 'Herakles' efterkommere' er i mytologien og hos de oldgræske historikere betegnelsen for de mange sønner, Herakles havde avlet i hele Grækenland, og som under voldsomme kampe erobrede næsten hele Peloponnes. Særlig nævnes Herakles' tipoldebørn Temenos, Aristodemos og Kresfontes, der erobrede hhv. Argos, Lakedaimon og Messenien. Om sagnet afspejler en indvandring af dorere nordvestfra, vides ikke med sikkerhed.

Hercules

har under etruskernes navn Hercle været kendt i det italiske område fra omkring 500 f.Kr. I Rom var hans ældste kult på Ara Maxima ved Circus Maximus, men senere havde han templer overalt i byen. Fx fandtes der et tempel for Hercules Victor på Forum Boarium fra slutningen af 300-t. f.Kr. og en statue på Capitol fra samme periode. Romerske mønter med Hercules kendes fra 200-t. f.Kr. og senere. Efter den romerske erobring af Grækenland kom mange græske Heraklesstatuer til Rom. Hercules var meget populær blandt handelsfolk i Rom og derfor konkurrent til Merkur som beskytter af gevinst, mønters lødighed o.l.

Kult og kunst

Herakles/Hercules kendes på sine attributter: kølle, løveskind, bue og eventuelt pile og pilekogger. Fremstillinger kendes fra Grækenland i perioden fra sengeometrisk (750-700 f.Kr.) til hellenistisk tid og fra Italien frem til sen kejsertid. Den græske og etruskiske Herakles/Hercle er fremstillet som skulptur på mønter, terrakottaer, gemmer og især på vaser; i Etrurien var han særlig populær på spejle. Han afbildes alene, i familieliv (som barn eller med kone og børn), i de forskellige eventyr, kæmpende mod uhyrer eller sammen med de olympiske guder eller Theseus. De mest almindelige fremstillinger er dog Herakles' tolv arbejder; de skildres på fx metoperne på athenernes skathus i Delfi (ca. 490 f.Kr.) og på Zeustemplet i Olympia (ca. 465 f.Kr.), og de er et hyppigt motiv på vasebilleder.

I romersk kunst optræder Hercules tillige på vægmalerier, mosaikker, sarkofager og lamper. Han ses også hyppigt i middelalderens, renæssancens og barokkens billedkunst, bl.a. som personifikation af kardinaldyden fortitudo 'udholdenhed, mod'.

Laokoon

I græsk-romersk mytologi en trojansk Apollon- og Poseidonpræst, der, efter at grækerne tilsyneladende havde opgivet deres belejring af Troja, alligevel advarede mod at føre den træhest, som grækerne havde efterladt, ind i byen. Stemningen blandt trojanerne var delt, og Laokoon blev ved lodtrækning valgt til ved et

offer til Poseidon at spørge om gudernes vilje. Midt under ofringen kom to slanger op af havet og kvalte Laokoon og hans to sønner på alteret. Dette varsel, som i kilderne tolkes meget forskelligt, fik trojanerne til at træffe den skæbnesvangre beslutning at føre hesten ind i byen. Se Den Trojanske Krig. Episoden findes omtalt i græsk litteratur, men er blevet verdenskendt gennem Vergils beskrivelse i Eneidens 2. sang.

Jason

græsk heros (helt), gift med Medea. Især kendt for at lede argonauternes togt efter Det gyldne Skind, hvorunder han skulle løse en række opgaver, som Medeas trolddomskunster hjalp ham med. Skindet, af en magisk vædder, hang i et træ, vogtet af en drage, der blev tam ved at høre Medeas stemme, så Jason kunne fjerne skindet. Men også skyggesider ses hos helten: han forstødte Medea, og hun hævnede sig ved at dræbe deres fælles børn og hans nye kone.

Bertel Thorvaldsens statue af Jason med skindet, 1803, er et af de kendteste danske marmorværker og hans første mesterværk. En naturalistisk roman af Vilhelm Topsøe fra 1875 hedder Jason med det gyldne Skind; hovedpersonen, ingeniøren Anton Hasting, tolker sin skæbne i forlængelse af den græske myte; han kommer ikke hjem fra et langt Indiensophold med et skind fra en "vældig Vædder, men med et beskedent lille Lam".

Et særligt afsnit viser nogle af de forbilleder, Kirkeby var i kunstnerisk dialog med, mens et rum er viet til reliefferne, udført til Operaen i København. De ses her i den sorte udgave, kunstneren selv foretrak, og suppleres af skitser og de to store malerier, som Kirkeby føjede til denne motivkreds.

Udstillingens to sidste rum handler om motiver og modeller. Begge dele kan ses som en slags refleksion over det formsprog – inventaret af emblemer og symboler – som gennemtrænger hele Kirkebys værk.

STOFFET MELLEML HÆNDERNE

I 1980'erne begynder Kirkeby at arbejde med skulptur i gips og ler, som derpå støbes i bronze. Han opfatter sig selv som maler, men har frem til denne periode været på udkig efter et nyt malerisk udtryk, og hans søgen efter struktur, skelet, motiv og figur forløses lidt efter lidt gennem arbejdet med skulpturerne.

Han tager stoffet i hænderne, han modellerer, bygger, skraber, lægger på og tager af – og overvinder dermed også den lille distance mellem kunstner og maleri, som penslen udgør. Kirkebys motiv er det enklest mulige, kroppen, fortrinsvis hoved og arm og torso.

FORLØSNING AF MOTIVET

"Mange af Kirkebys bronzer ligner frosne penselstrøg, som var de løftet ud af maleriet og givet krop," siger Poul Erik Tøjner.

En tysk kritiker har ligefrem brugt betegnelsen 'malerskulptur' om disse bronzer. Dels for at at pege på, at mange af dem virker som om de er malet frem, men også for at understrege den rolle, skulpturerne kommer til at spille for kunstnerens maleri.

"Skulpturerne marcherer," udtalte Per Kirkeby selv, da han begyndte at arbejde med dem. Og selv om hans figurer jo i høj grad står endog meget solidt, viser udstillingen sandheden i netop dette udsagn. For skulpturerne marcherer faktisk tilbage i hans maleri og bliver helt afgørende for udviklingen af hans billedverden. En slags forløsning altså, også for Kirkeby som maler.

I DIALOG MED PER KIRKEBY

Oplev Per Kirkeby i samtale med Louisianas direktør, Poul Erik Tøjner, der har udgivet flere bøger om og med den danske kunstner. Tøjner tilrettelagde i 2002 Louisianas udstilling om popkunstneren Kirkeby, 122

x 122 Maleri på masonit, med værker fra 1960'erne og 1970'erne. Og i 2008 stod han for den store retrospektive udstilling i anledning af Kirkebys 70 års fødselsdag. Filmen her blev optaget i den forbindelse, og den vises nu igen i museets biograf.

Anmeldelse af Francesca Astesani

I Per Kirkebys bronzeskulpturer er figuration et grænseland, hvor formen udvindes af materiens kaos for dernæst hurtigt at falde tilbage i muddret igen.

Tilbage i min første tid her i Danmark købte jeg på et tidspunkt et postkort i en museumsbutik. Som en del af en leg, vi undertiden leger, valgte min daværende kæreste (og nuværende mand) tilfældigvis nøjagtigt det samme billede ud af det store udvalg, hvilket gav denne temmelig banale begivenhed et strejf af romantik. Vi tog det som et godt tegn og satte postkortet op på væggen i vores lejlighed. Her har det siddet lige siden. Det forestiller en af Per Kirkebys modeller af porte, og det var mit første møde med denne danske kunstners bronzearbejde.

I disse dage kan Kirkebys bronzeskulpturer opleves en masse på Louisianas murstensgulve, hvor de er centralt placeret i en ny udstilling dedikeret til den nu afdøde kunstner. Udstillingen samler et stort antal af Kirkebys bronzearbejder i forskellig skala, fra det monumentale til små maquettes, og er en sjælden mulighed for at opleve en række værker, der strækker sig over tredive år. Deres plads i kunstnerens samlede oeuvre markes her behørigt.

Udstillingen trækker tråde mellem bronzerne, malerierne og arbejder på papir og masonit. Således kaster den lys over, hvordan Kirkeby løbende har arbejdet med de samme temaer og former på tværs af forskellige medier.

Kirkeby begyndte at arbejde med skulptur i begyndelsen af 1980'erne efter at have haft en krise med maleriet. I udstillingen er denne krise eksemplificeret ved et abstrakt maleri uden titel fra 1979, hvor de kaotiske greb mangler struktur og retning. Når man som besøgende træder ind i udstillingen, bliver man mødt af bronzer fra denne tid, hvor kunstneren kæmpede med det figurative (eller umuligheden heraf) og hvor skulpturen gav ham chancen for at eksperimentere med selve repræsentationens paradokser på nye måder.

I disse værker udforsker Kirkeby anatomi og natur, der støder ind i hinanden og blandes: en skrøbelig menneskelig profil opstår ud af det, der kunne ligne en klippelignende formation i *Large Head with Arm* (1983); to store skulpturer, der ligner brændte træstammer, har fået titlerne *Torso Offshoot* og *Torso Branch* (begge 1988). Materialet antager ustabile former – der kan minde om Rodin, men også om Medardo Rossos smeltende former – som tilsyneladende opstår ud af de formløse sorte bronzeklumper og efterfølgende trækker sig tilbage til massen igen.

Her udforskes tanken om repræsentation som et grænseland, en tærskel, hvor former udvindes fra materiens kaos for derefter hurtigt at falde tilbage i den, lidt ligesom hvis man forsøgte at beordre mudder til at stå op. Dette grænsedragningstema står centralt i kunstnerens skulpturelle oeuvre, der byder på talrige porte, huler, spalter og vulva-lignende åbninger.

Relieffet *Resurrection* (1999), et senere og større værk, der vises lidt længere inde i udstillingen, peger på, at Kirkebys interesse i selve repræsentationens (u)mulighed har dybe historiske rødder, der rækker tilbage til den byzantinske debat om ikonoklasmen. Denne særligt voldelige fase af billedstormen blev stedt til hvile af et teologisk konstrueret forsvar for billeder, der baserede sig på et dogme om inkarnationen (Kristus som Guds første billede). Derved lagdes grunden for den vestlige tradition for billedskabelse, der ved samme lejlighed blev fast forankret til synssansen.

'Uden strid, ingen billeder,' har Kirkeby sagt. Hermed henviser han måske både til sine egne kampe og til ikonoklasmen. Jeg kan ikke lade være med at tænke over, om der er en radikal form for inkarnation på spil her, en samlet og total legemliggørelse, der rækker hinsides menneskekroppen og også omfatter bjerge, træer, floder og elementerne. I Kirkebys bronzer sker kampen med repræsentationen ikke på den umiddelbart synlige overflade, men gennem masse, vægt og tyngde. Her genlyder transfigurationen i dybe, vandrette vibrationer snarere end i himmelklokkernes høje toner: her møder vi en teologi, der tilhører jorden snarere end himlen.

George Bataille udviser en lignende forkærlighed for det horisontale frem for det vertikale (et træk, der også gentager sig i mange af Kirkebys værkers formmæssige struktur), når han skriver, at mennesker kun står oprejst så de kan lade solen brænde deres ansigt og se ned på deres fødder i mudderet.

Det er således ikke så overraskende, at fødder er blandt de genkendelige elementer, der optræder i hvert af de fire monumentale relieffer, som Kirkeby skabte til operahuset i København (2004). Disse ydmyge kropsdele mødes og brydes med store mytologiske fortællinger i disse senere værker. Kunstnerens stærke interesse i ekspeditioner og tragiske bestræbelser, i både mytiske og verdslige helte går hånd i hånd med en besættelse af skalaforhold – et univers af mandlige fantasier, der godt kan blive lidt trættende. På trods af min interesse i de teologiske aspekter af de senere værker, hælder jeg selv mere til den erotiske dimension af materialiteten, der løber gennem det skulpturelle oeuvre snarere end til det heroiske indhold, man finder i de større værker fra 1990'erne og fremefter.

Med en samling af så mange af Kirkebys skulpturer er der tale om en vigtig udstilling og om en tydelig gestus i fortolkningen af kunstnerens værk. Mange af udstillingens værker besidder en kraft, der kan minde om naturens blinde kraft, som pulserer fra jordens dybder. Men sådanne vibrationer har imidlertid brug for rigtige rum at trives i. Det er ikke altid tilfældet i denne udstilling, hvor nogle af udstillingsrummene ikke er gearet til at rumme så mange værker i stor skala. At vise skulpturerne på hvide sokler er også et lidt konservativt greb, der ikke altid yder dem fuld retfærdighed. For at rette op på sagerne bør man, efter at have besøgt denne udstilling, gøre sig selv den tjeneste at stille sig foran den buldrende kraft, der udgår fra Gate II (1987), som er permanent opstillet i museets have. Denne skulptur står monumentalt, stærkt forankret i jorden og midt i naturens farver, som jo er Per Kirkebys foretrukne palet.

Politiken anmeldelse af KARSTEN R.S. IFVERSEN

Louisiana kalder det 'frosne malerstrøg'. Per Kirkebys bronzeskulpturer ligner noget, der er skidt ud. Louisiana viser Per Kirkeby som en skulptør af den gammeldags modernistiske og heroiske slags. Men store mestre som Rodin og Willumsen kaldes ind i vidneskranken for at løfte hans bronzer op på den store kunsthistoriske piedestal.

Per Kirkebys malerier har alle noget umiddelbart genkendeligt over sig som kunst eller ligefrem stor kunst. Selv i de mest abstrakte aftapninger bærer de på farver og gestik, man nemt kan forholde sig til. Anderledes står det til med hans bronzeskulpturer. De yder modstand.

De står som oftest uden klar form, knudrede og solitære. Alene, tavse og alvorlige.

Deres kropslige størrelser og associationer er dog ikke til at komme udenom. Og nogle gange ligner de vaginale huler, andre gange tarme, der er stablet, og ofte forekommer overfladen i deres bevidst formmæssige ubestemmelighed at have en lighed med noget, der – undskyld mig – er blevet skidt ud.

Det skyldes måske teknikken, at overfladen har disse klattede spor, som han byggede op med spartler i våd gips. 'Frosne malerstrøg' bliver det mere poetisk kaldt på udstillingen 'Per Kirkeby Bronze'.

3 Highlights Efterår 2020 – Louisiana Per Kirkeby + nye skulpturer i haven. + Fantastiske Kvinder

Under alle omstændigheder hører Per Kirkebys bronzeskulpturer ikke til den nemt aflæselige slags. Det er først og fremmest størrelsen af dem, der virker. De formummede sorte gravsten ruger i parker og på pladser foran kunstmuseer og banker som visuelle stopklodser, overvintrede fra en glemt kultur.

Klog og monumental

Til trods for deres udbredelse kræver det en ekstraordinær indsats at åbne disse mørke klumper til kunsterfaring for et bredere publikum, men det er lige præcis det, Louisiana leverer. Udstillingen 'Per Kirkeby Bronze' er lige så gennearbejdet, stor og klog, som man kan forestille sig det, når man hører, at det er museets direktør og Kirkeby-ekspert, Poul Erik Tøjner, der selv har tilrettelagt. Stort, klogt og personligt. Museumsformidling på højeste plan.

Bronzernerne ses i udstillingen i sammenhæng med Kirkebys øvrige værk. Hans malerier, tavler, tegninger, gouacher, raderinger og digte m.m. tjener ikke bare til at kaste lys ind i de mørke klumper, forklaringen går også den anden vej. Udstillingen viser således, hvordan det var en krise i det abstrakte maleri, der i begyndelsen af 1980'erne ledte ham ud i at udforske det klassiske skulpturmedie. Med to sidestillede malerier sandsynliggøres det, hvordan arbejdet med en rumlig kunst førte til ny struktur og ro i maleriet. Skulpturen reddede Kirkebys maleri. Og heldigvis for det. Det er jo klart for de fleste, at hans oliemaleri nåede nye højder i de følgende årtier.

Det er lidt mere uklart med hans bronzer. For ud over at agere fødselshjælper for temaer i hans øvrige kunst, er de så gode i sig selv, sådan rigtig gode?

Døende helte - Museet lader dem i hvert fald ikke stå alene, som de har gjort med hans malerier på tidligere udstillinger. Nu hentes der hjælp ind fra andre værker af kunstneren og tillige fra andre kunstnere. Det er således en særdeles perspektiverende udstilling, hvor Rodin, Willumsen, Giacometti og Jorn med flere kaldes i vidneskranken for at rede betydningstrådene ud og understøtte validiteten af Kirkebys bronzer.

De første bronzeskulpturer forestiller hoveder og arme. Eller det siger de. Det er svært at genkende. Man leder og finder noget andet. Kirkeby gjorde det ikke let for sig selv. Han var i kamp med materialet, kunsthistorien og et selvpålagt billedforbud. Der er noget gammeldags modernistisk over hans vægning ved motivet, der så pludselig kan slå ud i klare figurer, symboler eller fragmenter. 'Læssøhoved II' har en bemærkelsesværdig lighed med et kvindekøn. Senere kommer der flere motiver lagt oven i hinanden, kollager af mytologiske, religiøse referencer, der lader de nu bygningshøje porte eller steler skabt til kirker, banker og offentlige rum med en martret heroisk patos. Den tomme grav efter Kristus' opstandelse, Jason med det gyldne skind, der ender sine dage under en bunke bjælker, eller Laokoon, der ædes af slanger. Klassiske motiver, der er mere end almindeligt svære at genkende, kun svagt antydet i bronzemassen.

Solitære mesterværker

I Auguste Rodins 'Kysset', som kan opleves på Glyptoteket, er kun de betydende kropsdele blevet artikuleret. Figuren er halvt tilbageholdt i stenen og understreger, at vi erfarer kroppen som en følelse eller en fornemmelse, hvor ikke alle dele er aktualiseret hele tiden. Hos Kirkeby er det måske omvendt. Figuren er næsten helt opslugt i materien. Den vil hverken vriste sig fri eller give los. Den bliver derinde og holder igen med betydninger og nøjes med antydninger.

Det er stort, klogt og tungt. Og meget fjernt fra samtidskunsten. Referencerne til gammel moderne kunst som Rodin og Willumsen er helt på sin plads. Men hvor de bød på friske varer i deres tid og måske stadig bevarer en ånd af nybrud over sig ligesom Nancy Spero og Ann Veronica Janssens, som man kan se andetsteds på Louisiana, hører Kirkebys bronzer til i en kulturel aftenstemning. De repræsenterer en kultur og en kunstnertype, der er ved at lukke sig om sig selv: Manden, der i eksistentiel tvivl stræber mod at

3 Highlights Efterår 2020 – Louisiana

Per Kirkeby + nye skulpturer i haven. + Fantastiske Kvinder

skabe det solitære mesterværk, der kan måle sig med og bære hele kulturhistorien i sig og give ham en plads på parnasset mellem de andre store mandlige kunstnere.

Det er først i det sidste rum på udstillingen, der viser et kæmpe bord med et mylder af små studier i bronze, at Kirkebys skulpturer ikke kun fremstilles i monumentale tunge skridt.

Skulptur i haven:

En tur i Skulpturparken er en væsentlig del af Louisiana-oplevelsen året rundt. De 45 værker rundt om i parken udgør en vigtig og permanent del af Samlingen. Nogle er markante og centralt placeret, andre mere skjulte og gådefulde.

Det er fra Skulpturparken, man har den fulde panoramaudsigt over Øresund og samtidig kan fornemme, hvordan museets fløje føjer sig ind i landskabet. Men det er også her man kan gå på opdagelse, forville sig og finde ro. I et særligt samspil med udsigten, naturen, vejret og årstidernes skiften tager skulpturerne sig vidt forskelligt ud fra gang til gang.

DEN STORE STYRKEPRØVE

Louisianas grundlægger Knud W. Jensen var fra starten overbevist om, at museet i kraft af sin placering "ubetinget skulle gøre sig gældende som skulptursted." Og i takt med, at museet voksede og skabte den stadig større halvcirkel, bygningerne dannede mellem de store trægrupper, opstod også "særlige muligheder for afsondrede haverum, hvor skulpturerne kunne opsættes i nært samspil med arkitekturen."

De gode skulpturer klarer altid styrkeprøven. Det enkelte værk kræver at ses uden for stor konkurrence fra andre kunstværker eller i en stram havearkitektonisk indramning.

Skulpturerne i parken er placeret, så de indgår i samspil med arkitekturen og naturen omkring dem. Det gælder blandt andet Henry Moores skulptur Liggende figur nr. 5 (Seagram), opstillet ud til skrænten med Øresund som levende baggrund.

Lignende eksempler er de stedspecifikke skulpturer som Richard Serras Porten i Slugten og George Trakas Self Passage, der er erhvervet til deres helt bestemte placering.

I Parken møder du en lang række af den moderne kunsts store navn: Det gælder f.eks. klassikere som Jean Arp, Max Ernst og Alexander Calder, men også nye navne som Dan Graham og Alicja Kwade. Først og sidst er parken dog gæsternes egen fredfyldte have, der får Louisiana til at fremstå som et særligt åbent, nærmest hjemligt museum.

Fra Nordfløjen eller Børnehuset er der adgang til Søhaven, som er en væsentlig del af det samspil mellem arkitektur, natur og kunst, man møder på museet. Og værd at gå på opdagelse i. Haven har sit navn efter den sø, der blev udgravet og omdannet til befæstet kaperhavn under englændernes bombardement af København i 1807. I dag danner søen en mere fredelig kulisse for både Børnehuset og figurerne i Giacometti-salen.

Det er landskabsarkitekterne Ole og Edith Nørgaard, der har stået for parkens overordnede, oprindelige rammer. Siden har Lea Nørgaard og Vibeke Holscher formet terrænet omkring de nye tilbygninger, så parken fortsætter bygningernes labyrintiske karakter og skaber nysgerrighed efter, hvad der kan gemme sig om det næste hjørne.

KUSAMAS 800 SØLVKUGLER

Kusamas karriere falder i to store kapitler, interpunkteret af tyve års glemsel på kunstscenen. Hun kommer til New York i 1960'erne og knokler i ti år på at skabe sig et navn. Det lykkes. Hun bliver kæreste med Joseph Cornell, siden med Donald Judd, og hun slår igennem med sine to ledemotiver: Det ene er malerier med fladen helt dækket af, hvad der mest af alt ligner kniplingsværk – håndmalede, store, ofte hvide infinity nets, som man kalder dem. Hendes andet ledemotiv var skulpturelt og bestod i ophobninger – accumulations. Det ligner surrealisme, men er bare Kusama: falliske former gjort i udstoppet stof, et gigantisk univers af små penis-puder, der ligesom kunne erobre hvad som helst – møbler, sko, hele rum – sølvfarvede eller på anden måde kolorerede.

Kusamas tidlige værk havde en tydelig håndgjort karakter, der kan pege tilbage på japansk kalligrafi, men i New York lærte hun hurtigt det større kunstneriske felt hinsides hånden at kende – det offentlige rum, kunstscenen, medierne, omtalen, fotografierne, klichéen – og der er ikke så lidt Warhol over hendes aktiviteter i 1960'erne, hvor hun laver film og performances, som både er institutionskritiske og seksuelt orienterede, åbner modebutik og fylder meget, også i pressen.

Men så, i begyndelsen af 1970'erne, er det hele pludselig forbi, ser det ud til. Kusama tager tilbage til Japan og begynder at skrive – poesi, romaner, musik – og bliver anerkendt for det. Hun arbejder tillige videre i sine fastlagte spor, men først med deltagelsen på Venedig Biennalen i 1993 (hvor hun er med for anden gang) får verden øjnene op for hende – igen.

Kusama har været mere eller mindre psykisk syg det meste af sit liv, og siden 1970'erne har hun boet i en lejlighed på den privatklinik i Japan, hvor hun er i terapi.

Japanske Yayoi Kusama (f. 1929) præsenterede oprindelig Narcissus Garden på Venedigbiennalen i 1966. Der er tale om et hovedværk i hendes tidlige karriere, som blev vist i en tilpasset version i Søhaven. Installationen består af 800 kugler i rustfrit stål og er inspireret af den oldgræske myte om Narcissos: en smuk, ung mand, der forelsker sig i sit spejlbillede. "Det er et vildt værk og samtidig flygtigt. Kuglerne flyder frit – og de udstiller også alt det, der er her i forvejen," fortæller Marie Laurberg, museumsinspektør på Louisiana.

Narcissus, Narkissos, i græsk mytologi en smuk, hovmodig ung mand, der forelskede sig i sit eget spejlbillede. Flere nymfer forelskede sig ulykkeligt i ham, bl.a. Echo, der hentæredes af sorg, så kun hendes stemme blev tilbage. I Ovids Forvandlinger berettes det, hvordan guderne straffer ham med vanvid, død og forvandling: En dag kommer han til en kilde, hvor han ser sit eget spejlbillede, forelsker sig i det, kysser vandspejlets gøglebillede og til sidst i desperation slår sig selv, selvfortæres og i døden (hvor han stadig spejler sig selv, nu i dødsfloden Styx!) forvandles til en blomst, narcissus (påskelilje).

Alicja Kwade

Kunstværket 'Pars pro Toto' består af 13 store og små stenglober, og de flytter ind på pladsen og indenfor i tårnet. De skal dagligt minde studerende og medarbejdere om, at vores daglige problemer er mikroskopiske, fortæller kunstneren bag værket.

"Vi lever på en globe, på en stor klippe, der drejer rundt. Hver dag tænker vi, at vores egne problemer er de største i verden. Men når vi tager et skridt tilbage, går det op for os, at vores problemer er små og abstrakte i det store billede." Sådan siger den polsk-fødte kunstner Alicja Kwade om idéen til værket 'Pars pro Toto', som i begyndelsen af 2019 bliver opført i og omkring Mærsk Tårnet.

Værket består konkret af 13 stenglober. Den mindste er omkring 40 centimeter og den største er omkring 2,5 meter i diameter. Stenene, der er importeret fra blandt andet Sydamerika og Asien, får faste pladser. Nogle bliver lagt i atriets i Mærsk Tårnet. Andre skal bo på pladsen ved Blegdamsvej og Nørre Allé. Stenene

3 Highlights Efterår 2020 – Louisiana Per Kirkeby + nye skulpturer i haven. + Fantastiske Kvinder

er spredt ud over campusområdet, så alle på et tidspunkt i løbet af dagen kommer forbi mindst en af stenene.

”Jeg er virkelig glad for værket. Det er ikke en klassisk skulptur, men det er mere legende og inkluderende, end hvis det bare var én skulptur. Fordi det er spredt ud, vil det også kunne guide folk, når de for eksempel skal til frokost eller op på kontoret. Lidt ligesom stjerner og planeter på himlen,” siger Alicja Kwade.

Værkerne tager ofte afsæt i en poetisk minimalisme og kraftfulde skulpturer og materialer, som stiller spørgsmål til videnskab og sociale konventioner. Det er også tilfældet med stengloberne, som medarbejdere, studerende og besøgende snart kan opleve i Mærsk Tårnet.

”Jeg vil gerne have, at folk sætter pris på værket. Det skal helst ikke irritere eller frustrere folk. I bedste fald skal folk få et tæt forhold til stenene og minde dem om, at vi som mennesker er små spillere i det store spil. Vi har været her i ganske få år, men planeterne, som stenene symboliserer, er hundredevis af millioner år gamle,” siger Alicja Kwade.

Kwade

Den internationalt anerkendte kunstner Alicja Kwade (f. 1979) er født i Polen og bor i dag i Berlin, hvor hun har sit værksted. Kwade har udstillet på en række af de førende kunstmuseer i verden. I Danmark har hun udstillet på blandt andet Louisiana og Charlottenborg.

Hun har gennem det seneste årti vundet global opmærksomhed og sikret sig en prominent plads på den internationale samtidskunstscene. Hendes bemærkelsesværdige karriere omfatter udstillinger på førende museer og gallerier som Londons Whitechapel Gallery, Berlins Hamburger Bahnhof og Venedig Biennalen. I Danmark har hun udstillet på blandt andet Louisiana og Charlottenborg.

FANTASTISKE KVINDER

Surreelle verdener fra Meret Oppenheim til Frida Kahlo - 25.7.2020 - 8.11.2020

Denne første, store samlede præsentation af kvindelige surrealister – hvoraf mange hidtil har være overset og glemt – viser, at kvinder har spillet en vigtigere og mere talstærk rolle i surrealismen end i nogen anden kunstnerisk avantgardebevægelse.

Mens surrealismens mandlige stjernespillere – Magritte, Dalí, Miró og Max Ernst – er kendt af mange, har de færreste den dag i dag et bredere kendskab til kvindelige surrealister. Og det på trods af, at mange af disse kvindelige kunstnere var en del af surrealismens inderkreds omkring bevægelsens frontfigur - den franske digter André Breton - og udstillede side om side med deres mandlige kollegaer på tidens banebrydende surrealisme-udstillinger.

Fantastiske Kvinder – surreelle verdener er derfor en øjenåbner, der med mere end 260 værker giver et første større, sammenhængende indblik i 34 kvindelige kunstnere fra Europa, USA og Mexico og deres tilgang til surrealismens ideer. Her tegnes et billede af hver kunstners virke og særlige bidrag til surrealismens form- og billedsprog.

Side om side med velkendte navne som Louise Bourgeois, Frida Kahlo, Leonora Carrington og Meret Oppenheim kan kunstnere som f.eks. Kay Sage, Leonor Fini og Toyen opleves for første gang i en dansk sammenhæng. Desuden vises de danske og svenske surrealister Rita Kernn-Larsen, Greta Knutson og Elsa Thoresen.

Fantastiske Kvinder er arrangeret af Schirn Kunsthalle i Frankfurt i samarbejde med Louisiana.

C.L. Davids Fond og Samling samt Aage og Johanne Louis-Hansens Fond støtter udstillingen.

EN ÅBNING TIL DET UBEVIDSTE

Surrealismen er ikke en egentlig stilretning, men mere et kunstnerisk tankesæt, som manifesterede sig på forskellig vis og i mange forskellige medier. Dens spændvidde – der også afspejles i denne udstilling – omfatter maleri, skulptur, tegning, collage, fotografi og film.

Surrealismen opstod som bevægelse i 1920'ernes Paris, hvor kunstnere og forfattere efter 1. Verdenskrigs meningsløse rædsler, søgte en åndelig fornyelse og alternative livsformer. De satte spørgsmålstejn ved den rationelle verden og dyrkede frihed, fællesskab og åbenhed - inspireret af bl.a. Sigmund Freuds teorier om det ubevidste og hans drømmetydning.

Surrealisterne brugte spil og teknikker som automatskrift, drømmeprotokoller og collager for at åbne op for underbevidstheden og give plads til tilfældige og fantasifulde indfald. Alle officielle medlemmer var mænd og erotik, begær og forestillingen om det kvindelige var et centralt omdrejningspunkt for mange af deres kunstneriske fantasier.

Men samtidig blev bevægelsen, med sin afvisning af alle gængse strukturer - herunder de traditionelt maskuline, patriarkalske og borgerlige - et stærkt samlingspunkt for frihedselskende unge kvindelige kunstnere.

André Breton (1896-1966) - bevægelsens åndelige leder og grundlægger - skriver i 1944 mod slutningen af 2. Verdenskrig, at den verdensforståelse har spillet fallit, og at "det er på tide at sætte kvindens idéverden i forgrunden... Vi i kunstens verden må fjerne manden fra den magtposition, som han i den grad har misbrugt, og give den tilbage til kvinderne."

OPRØR MOD DET KØNSSPECIFIKKE

Flere af de kvindelige kunstnere, der vises her, var i starten partnere, muser eller modeller for de mandlige surrealister, men også – hvilket ofte er blevet underspillet – selv aktivt udøvende kunstnere, der bidrog med vigtige værker til tidens store surrealisme-udstillinger. Tidsmæssigt ligger udstillingens anslag i starten af 1930'erne, hvor de første kvinders kunstneriske bidrag til gruppens fælles aktiviteter i Paris blev realiseret.

De kvindelige surrealister var generelt yngre end deres mandlige kolleger og skabte derfor først mange af deres hovedværker i 1940'erne og 1950'erne. Selv om den surrealistiske gruppe fortsatte med at arrangere udstillinger indtil 1960'erne og først opløstes i 1969, har man kunsthistorisk generelt anført, at surrealismen ophørte med afslutningen på 2. Verdenskrig. Netop denne opfattelse bærer en del af skylden for, at de kvindelige kunstnere siden har fået så lidt opmærksomhed.

Udstillingen viser på den ene side, at de kvindelige kunstnere arbejdede inden for temaer, der i mange tilfælde allerede blev forbundet med surrealismen, men samtidig også, hvordan de adskiller sig fra deres mandlige kolleger – ikke mindst i deres søgen efter en (ny) kvindelig identitetsmodel. Dette involverede ofte en undersøgelse af eget spejlbillede og en leg med forskellige roller og kvindelig seksualitet.

De kvindelige kunstnere gjorde i det hele taget oprør mod en kønsspecifik rolleadfærd og fremstillede ofte sig selv med markant androgyne træk eller i usædvanlige roller eller forklædninger. Man finder således både hybridvæsener og dæmoniske forførelser brugt i denne jagt på billedsprog, der kunne bruges som skabelon for kvindelig identitet.

MEXICO SÆRLIGE FORBINDELSER

Som en konsekvens af 2. Verdenskrig måtte mange af surrealisterne emigrere til USA og til Mexico, hvor Frida Kahlo (1907-1954) blev den centrale skikkelse i udviklingen af en ny og levende kunstscene. I sin meget personlige ikonografi kombinerede Kahlo billeder fra Mexicos prækoloniale kultur med kristne symboler såvel som elementer fra sit eget liv.

Digter og maler Alice Rahon (1904-1987), den første kvinde, der fik sine tekster udgivet på forlaget Édition surréalistes i 1936, blev ligeledes en nøglefigur i Mexico City.

Andre kvindelige surrealistere, som bosatte sig i Mexico og udforskede landets præcolumbianske fortid, frodige natur og mytologier, omfatter maler og forfatter Leonora Carrington, maleren Bridget Tichenor (1917-1990) og Remedios Varo (1908-1963), hvis malestil forener surrealistiske teknikker som fumage, frottage og dekalkomani med klassisk, detaljeret figurmaleri.

Anmeldelse Trine Ross Politiken:

Anmelderen er både betaget og stiktosset: Hvorfor har vi aldrig hørt om disse kunstnere før? Louisianas nye udstilling, 'Fantastiske kvinder – Surreelle verdener fra Meret Oppenheim til Frida Kahlo', der åbner i dag, er fyldt med værker, der betager. Men man bliver rasende over, at så mange af de fremragende kunstnere er så lidt kendte, som de er.

Fantastiske kvinder – Surreelle verdener fra Meret Oppenheim til Frida Kahlo. Louisiana, Humlebæk. Åbner i dag og kan ses frem til 8. november. NB: Bestil billet til et præcist tidspunkt, hvis du vil være sikker på at komme ind! Dette gøres på: www.louisiana.dk/besøg-louisiana

Men hvad med Jane Graverol? Kay Sage? Toyen? Eileen Agar? Bridget Tichenor? Remedios Varo? Lola Álvarez Bravo? Ithell Colquhoun? Jaqueline Lamba? Emilia Medková? Valentine Penrose? Edith Rimmington? Eller syrede Unica Zürn?

Nej, vel? Men lad mig præsentere en af mine nye favoritkunstnere, førstnævnte Jane Graverol (1905-1984), der var en central figur blandt de belgiske surrealistere, som også talte den langt mere kendte kunstner René Magritte. Graverol deler Magrittes forkærlighed for fikserbilleder, hvor man skiftevis ser det ene og det andet motiv, eller de smelter sammen til et helt nyt, sådan som det sker i hendes version af 'Helligånden'.

Der er frygtindgydende mange, man aldrig har hørt om uden for de snævrere kunstnerkredse før. Og den eneste grund synes i langt de fleste tilfælde at måtte være kunstnerens køn

Men Graverol tilføjer en humor, der er som en hjertelig latter, når hun lader helligånden optræde i fugleskikkelse, helt som traditionen foreskriver, men lader fuglen flyve i et landskab, der får den til at dublere som kvindeskød. Det er godt fundet på, fejlfrit udført og rebelsk på en måde, som man kun kan holde af.

Samtidig indskraver 'Helligånden' sig stilsikkert i surrealismen, mens Graverol i andre værker stilistisk peger langt op i vores tidsalder. 'Forfængelighedens skole' kunne således sagtens have været udført her til formiddag, hvis man lige ser bort fra baggrundsfarverne. Det er en moderne sfinks, en kvinde på én gang fanget i forestillingen om skønhed og selvskab i stand til at bryde med den. Og kombinationen af blond uskyld, stålsat skelet og reference til faraoens evige liv er i min bog så meget oppe at ringe, at jeg ærgrer mig over aldrig at være stødt på Graverol før nu.

3 Highlights Efterår 2020 – Louisiana

Per Kirkeby + nye skulpturer i haven. + Fantastiske Kvinder

Han-, hun- eller intetkøn

Den følelse får jeg igen og igen gennem Louisianas sale, hvor i alt 36 kunstnere, alle født som det vi kalder kvinder, viser tilsammen over 250 værker. For der er frygtindgydende mange, man aldrig har hørt om uden for de snævre kunstnerkredse før. Og den eneste grund synes i langt de fleste tilfælde at måtte være kunstnerens køn. For kvaliteten er der sjældent en finger at sætte på.

På én gang fallisk og futuristisk rejser figuren i Kay Sage's maleri 'At the Appointed Time' sig, men denne gang er kunstneren bag blikket en kvinde.

Se bare amerikanske Kay Sage (1898-1963), som fremmaler nærmest klassisk surrealistiske scenarier, men gør det med et futuristisk, og til tider nærmest tegneserieagtigt twist. 'At the Appointed Time' fra 1942 er ovenikøbet en temmelig fallisk figur, der rejser sig organisk og overraskende blød gennem billedfladen.

Der er således ingen formel til fuldstændig forståelse af værket, men i stedet en åben invitation til at træde ind i det, bemægtige sig billedrummet og selv skabe de sammenhænge, man synes bedst om.

Og sådan bliver man ved med at blive præsenteret for kunstnere, man aldrig eller kun sjældent har stiftet bekendtskab med før. Andre vil for nogle få en klokke til at ringe, idet de har været genstand for en fornyet interesse det seneste tiår.

Det gælder blandt andre Claude Cahun, som indgik i Louisianas udstilling om 'Avantgardens kvinder' tilbage i 2012. Og sikke et bekendtskab hun er! Eller måske hedder det 'høn' eller 'dem', for Cahun er citeret for at sige: »Hankøn? Hunkøn? Det kommer an på situationen. Det eneste køn, der altid passer mig, er intetkøn«.

Alligevel omtales Cahun som 'hun' og 'hende' både på udstillingen og i det engelsksprogede katalog, som udstillingens hovedtilrettelægger, Schirn Kunsthalle i Frankfurt, har stået for. Det er ligeledes dem, der har ansvaret for betragtningen om, at Cahun »aldrig kom sig over oplevelsen« af at blive dødsdømt for modstandsarbejde under Anden Verdenskrig.

Claude Cahun forkastede traditionelle kønsidentiteter og stod selv model for værker som i dette selvportræt fra sidst i 1920'erne.

Men mon ikke det nærmere var selve fængselsopholdet, der tærede i en sådan grad, at Cahun døde som 60-årig i 1954? Det selvsamme udtryk bruges i den korte introduktionstekst til Rachel Baes. Og selv om det ville være til at forstå, hvis Baes aldrig kom sig over henrettelsen af hendes partner under selvsamme verdenskrig, så levede hun altså 43 år efter hans død – og det var vel at mærke år, hvor hun både udstillede og knyttede venskaber med folk som Jean Cocteau og Picasso!

Måske er det mig der er sart, men i mine ører lyder det danske udtryk, at man aldrig kommer sig, som et tegn på svaghed. Og svag kan man næppe klandre hverken Baes eller Cahun (eller nogen af de andre kunstnere på udstillingen) for at være!

I stedet var en kunstner som Claude Cahun lysår forud for sin tid, når det kom til kønsopfattelse, ligesom selvportrættet med påsyede brystvorter og hjerte på kinden på én gang favner både det kokette og oprørske.

Kahlo som skamskudt hjort

Selvportrættets ukronede dronning, Frida Kahlo, er selvfølgelig heller ikke til at komme udenom, heller ikke selv om hun aldrig så sig selv som surrealist. Hendes 'Selvportræt med tornehalskæde og kolibri' (1940) kunne man også se på Arkens store Kahlo-udstilling i 2013, men gensynet er glædeligt.

3 Highlights Efterår 2020 – Louisiana Per Kirkeby + nye skulpturer i haven. + Fantastiske Kvinder

Det skyldes dels, at det er et forrygende og ikonisk værk, dels at man mødes af så mange nye værker og kunstnere på Louisiana, at det er helt rart indimellem at stå foran noget bare en smule velkendt.

Frida Kahlo er verdensberømt for værker, hvor hun selv spiller den centrale rolle. Hvilket er fuldt forståeligt, og det er skønt at se malerier som 'Den lille hjort' fra 1946 i virkeligheden, sådan som man skal se al kunst. Men mange af hendes kolleger er stadig skammelig oversete.

Seks år senere transformerer Kahlo sig til en skamskudt hjort og kombinerer derved kristne og aztekiske symboler, ligesom hun leger med kønsrollerne, når hun gengiver sig selv med gevir. Karakteristisk for Kahlo er der således adskillige aspekter og symbolikker i spil, idet de ni pile kan henvise til Sankt Sebastian, samtidig med at ni som antal gentages i gevirets takker og træerne til venstre. Og netop ni var et vigtigt tal for Kahlo, som i den aztekiske kalender var født den niende dag.

Det er også hos aztekerne, Kahlo har hentet hjorten, som hun identificerede sig med, ikke mindst fordi den har en særlig symbolsk samhørighed med højre fod, som netop var den, Kahlo havde største problemer med. Det er klassisk Kahlo på den ene side at male et temmelig enkelt motiv og på den anden fylde det med så mange og mangefacetterede referencer til forskellige kulturkredse, at det er et værk i sig selv.

Derfor er det også fuldt forståeligt, at Frida Kahlo i dag er en af verdens bedst kendte kunstnere. Hvad der til gengæld ikke er til at fatte, er, at der er så mange af hendes kolleger, som langt fra har fået den opmærksomhed, de så fuldt ud fortjener.

Leonora Carrington ser temmelig nutidig ud, selvom hendes 'Selvportræt' er fra 1936. Men det er ikke kun det viltre hård og intense ansigt, der virker nutidigt. Også forholdet mellem gyngestol og fritløbende dyr er ganske genkendeligt.

Det er både rystende og hamrende uretfærdigt. Ikke kun over for kunstnerne, men så sandelig også over for os, der først nu får lov til at stifte bekendtskab med værkerne. Heller sent end aldrig, siger de på Louisiana. Og det er jo sandt. Præcis som det er udstillinger som denne, der brutalt blotlægger, at der endnu er foruroligende langt igen, før det for alvor kun er kunstnerisk kvalitet, det handler om.

For det er direkte kvalmende at tænke på, hvor mange andre fantastiske kunstnere, vi endnu må have til gode at opdage.